

Position paper Amnesty International Nederland

Rondetafelgesprek over het Wetsvoorstel verwerking persoonsgegevens, coördinatie en analyse terrorismebestrijding en nationale veiligheid

Amsterdam, 25 maart 2022

Nederlandse overheid: stop het online volgen van activisten

Het laatste decennium ziet Amnesty International wereldwijd toenemende druk op het maatschappelijk middenveld. We zien in landen als Hongarije en Polen grote dreigingen ontstaan voor de vrije samenleving. Dit was er niet plotsklaps, maar gebeurde langzaam: bevoegdheden werden uitgebreid van orde- en nationale veiligheidsdiensten, terwijl waarborgen tegen misbruik en willekeur uitbleven. Het ontbrak aan duidelijke bescherming voor het vrije woord, de persoonlijke levenssfeer en het recht op protest.

Ook in Nederland staat het maatschappelijk middenveld onder druk. De NCTV-schandalen zoals onthuld door NRC en het daaropvolgende dubieuze voorstel voor de *Wet verwerking persoonsgegevens coördinatie en analyse terrorismebestrijding en nationale veiligheid* (hierna: *NCTV-wetsvoorstel*) zijn hier een voorbeeld van. Aan deze Kamer de verantwoordelijkheid om de NCTV-taken en -bevoegdheden te verduidelijken en daarmee de vrije samenleving te borgen. Dat betekent concreet: met het wetsvoorstel terug naar de tekentafel en aanpassing van de huidige taakinvoering van de NCTV. In deze *position paper* komen de drie belangrijkste zorgen naar voren:

- 1) **De inflatie van het begrip nationale veiligheid en monitoring van het maatschappelijk middenveld**
- 2) **Het gebrek aan toezicht en waarborgen**
- 3) **Het gebrek aan transparantie voorafgaand aan de wetsbehandeling**

1) Inflatie begrip nationale veiligheid en monitoring maatschappelijk middenveld

NCTV monitorde mensen terwijl er geen redelijke feitelijke basis was voor enige maatschappelijke bedreiging. Onder de targets zaten de directeur van Milieudéfense, journalisten en activisten die zich uitspreken over bijvoorbeeld de woningnood. De NCTV verwerkte de gegevens van deze mensen die niets met terrorisme te maken hebben en geen bedreiging vormen voor de nationale veiligheid. De NCTV monitort niet strafbare en volstrekt legitieme uitingen op o.a. Twitter, Facebook, Telegram. Dergelijke maatregelen voldoen niet aan de evenredigheids- en noodzakelijkheidstoets waar internetmonitoring aan moet voldoen.¹ De maatregelen doen af aan de mogelijkheden tot het voeren van een open publiek debat en de mogelijkheid voor mensen om zich vrij politiek en maatschappelijk te engageren. (Online) surveillance kan een afschrikkend effect (*chilling effect*) hebben op de uitoefening van mensenrechten en ervoor zorgen dat mensen zich niet meer durven te uiten. Dit is onacceptabel in een vrije samenleving en moet direct stoppen.

De NCTV hanteert geenszins een interpretatie van de nationale veiligheid die in lijn is met internationale mensenrechten, zoals de bescherming van de staatsveiligheid of de democratie tegen spionage en terrorisme.² De voormalig *Speciale Rapporteur voor de bevordering en bescherming van het recht op vrijheid van meningsuiting*, uit zorgen over het gebruik van het brede begrip 'nationale veiligheid' ter rechtvaardiging van beperkingen van mensenrechten.³ Het concept wordt vaak niet of ruim gedefinieerd en kan daardoor misbruikt worden tegen kwetsbare groepen, zoals mensenrechtenverdedigers, journalisten of activisten. In 2020 constateerde de *Speciale Rapporteur voor de bevordering en bescherming van mensenrechten en fundamentele vrijheden bij terrorismebestrijding* dat in steeds meer delen van de wereld meningen die strijdig zijn met het standpunt van de overheid worden beschouwd als een bedreiging voor de nationale veiligheid.⁴ Brede uitspraken over de noodzaak voor terrorismebestrijding en de bescherming van de nationale veiligheid worden zo misbruikt om de ruimte voor het maatschappelijk middenveld te beperken.⁵ Het EHRM heeft aangegeven dat

¹ Zie daarvoor Report of the Special Rapporteur on the promotion and protection of human rights and fundamental freedoms while countering terrorism', 1 March 2019, A/HRC/40/52, para. 10.

² European Court of Human Rights, 'National security and European case-law', November 2013, p. 5.

³ 'Report of the Special Rapporteur on the promotion and protection of the right to freedom of opinion and expression', Frank La Rue, 17 april 2013, A/HRC/23/40, para. 60.

⁴ 'Report of the Special Rapporteur on the promotion and protection of human rights and fundamental freedoms while countering terrorism', 1 March 2019, A/HRC/40/52, para. 8.

⁵ Ibid, para. 71.

pas sprake is van een bedreiging voor de nationale veiligheid wanneer die bedreiging een redelijke feitelijke basis heeft.⁶

Het NCTV-wetsvoorstel zorgt er ook nog eens voor dat de NCTV zich niet alleen zal richten op zaken die zij beschouwt als dreigingen voor de nationale veiligheid, maar ook op 'risico's ten aanzien van deze belangen' (MvT, p.5). De Raad van State vroeg aandacht voor het gebrek aan definities in haar oproep het wetsvoorstel aan te passen, maar hier is geen gehoor aan gegeven in het nieuwe wetsvoorstel. De doelstelling en taken van de NCTV moeten duidelijk worden afgebakend, zodat bevoegdheden niet kunnen worden misbruikt om mensenrechtenverdedigers, journalisten, politieke oppositie of activisten te surveilleren.

2) Het gebrek toezicht en waarborgen

Heimelijke surveillance mag soms, maar alleen onder strikte voorwaarden. Bijvoorbeeld het kader van de WIV2017 en het wetboek van strafvordering voor de politiebevoegdheden. Het NCTV-wetsvoorstel introduceert die strikte voorwaarden niet en is daarmee dus in strijd met mensenrechten.⁷ Zo ontbreekt bijvoorbeeld een omschrijving van de categorieën personen waarop de monitoring zich richt, en de te volgen procedures voor het onderzoeken, gebruiken en opslaan van de verkregen gegevens.

Over het voorgestelde autorisatie proces merkte de Autoriteit Persoonsgegevens (AP) al op dat het voorstel neerkomt op 'de slager die zijn eigen vlees keurt'.⁸ Dit komt doordat de NCTV zelf mag bepalen welke gegevensverwerkingen ze noodzakelijk vindt, zonder vooraf vastgestelde criteria.⁹ Autorisaties door de uitvoerende macht, zoals de NCTV of de minister, voldoen niet aan de onafhankelijkheidseis en zijn daarom inherent ongeschikt. Over het toezicht is de AP ook helder: zij kan geen adequaat toezicht houden op de NCTV omdat de criteria in het wetsvoorstel zo abstract zijn dat toezicht of ingrijpen niet mogelijk is. Ook daarmee is de voorgestelde onderzoeksbevoegdheid (artikel 4, lid 3 sub a) in strijd met mensenrechten. Toch wil de minister deze bevoegdheid doorzetten.¹⁰ Dit is onacceptabel. Maatregelen op basis van dit wetsvoorstel zouden een schending van artikel 8 van het EVRM betekenen.

3) Het gebrek aan transparantie voorafgaand aan de wetsbehandeling

Het afgelopen jaar is een reeks aan schandalen rondom de NCTV onthult, waaronder illegale undercoveroperaties in gebedshuizen en de monitoring van activisten. In plaats dat de minister alles tot op de bodem uit laat zoeken wordt overhaast een wetsvoorstel zonder de juiste waarborgen aan uw Kamer voorgelegd. Dat schaadt het aanzien en vertrouwen in de overheid en is een bedreiging voor de rechtsstaat.

Sinds juli 2021 probeert Amnesty via een Wob-verzoek erachter te komen op welke wijze de NCTV demonstraties en protest in de gaten houdt. De NCTV geeft echter geen informatie en ontkent in alle toonaarden demonstraties te monitoren. Onlangs door de politie openbaar gemaakte correspondentie tussen de NCTV en de politie geeft echter een heel ander beeld. Uit de Wob stukken bleek dat in januari 2021 de NCTV aan de politie per email schreef:

*"Tijdens de reguliere monitoring van Facebook is er een Telegram groep naar voren gekomen genaamd [NAAM DEMO] Daarin komt naar voren dat er een demo gepland staat op [DATUM], [LOCATIE] [STAD] van [TIJDSBLOK]. Het Telegram kanaal heeft in ieder geval de volgende interessante punten:
{...}
- Je krijgt inzicht in de mensen die achter de demo zitten.
{..}*

Dit bevestigt het vermoeden dat de NCTV weldegelijk demonstraties monitort. Dit vormt een bedreiging voor het recht op vergadering, protest en demonstratievrijheid. Hier moet openheid van zaken over komen.

⁶ ECtHR 21 oktober 2013, nrs. 55508/07 en 29520/09 (*Janowiec e.a. t. Rusland*), para. 213-214.

⁷ Zie voor de analyse van de voorwaarden en het NCTV-wetsvoorstel de brief die Bits of Freedom en Amnesty aan uw Kamer zond enop 14 maart 2022 en <https://www.amnesty.nl/content/uploads/2022/03/Input-Bits-of-Freedom-en-Amnesty-International-tbv-inbreng-NCTV-wetsvoorstel-1.pdf?x49325>

⁸ Autoriteit Persoonsgegevens, 30 juni 2021. Advies over het concept voor een wetsvoorstel Wet verwerking persoonsgegevens in het kader van coördinatie en analyse terrorismebestrijding en nationale veiligheid

⁹ Memorie van Toelichting, *NCTV-wetsvoorstel*, p. 9.

¹⁰ Memorie van Toelichting, *NCTV-wetsvoorstel*, p. 13.